

Maria Ryś

SYSTEMY RODZINNE

**Metody badań struktury rodziny
pochodzenia i rodziny własnej**

CENTRUM METODYCZNE POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Warszawa 2001

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.	5 I.
Typologie rodzin w ujęciu systemowym.	8
I. Systemowe ujęcie rodziny.	8 2.
Systemy rodzinne według Dawida Fielda	10
Rodzina chaotyczna.	11
Rodzina władzy.	.. 12
Rodzina prawidłowa.	13
Rodzina nadopiekuńcza.	14
Rodzina uwikłana.	16
3. Style wychowania w rodzinie... . . . . "	17
Styl demokratyczny.	17
Styl autokratyczny.	.. 17
Styl liberalny - kochający i niekochający	18
4. Wprowadzenie do badania struktury środowiska rodzinnego i stylu wychowania w rodzinie.	18
II. Badanie struktury środowiska rodzinnego.	21
I. Rodzina pochodzenia.	21
Metoda.	21
Klucz.	31
2. Rodzina własna.	37
Metoda.	37
Klucz.	43
III. Style wychowania w rodzinie.	49
I. Rodzina pochodzenia.	49
Metoda.	49
Klucz.	52
2. Rodzina własna.	55
Metoda.	55
Klucz.	58
Bibliografia:	60

Aneks.	62 I.
Typologie rodzin.	62
1. Rodzina pochodzenia.	62
Rodzina chaotyczna.....	62
Rodzina władzy.	63
Rodzina prawidłowa.	64
Rodzina nadopiekuńcza.	65
Rodzina uwikłana	66
2. Rodzina własna.	67
Rodzina chaotyczna.	67
Rodzina władzy.	67
.. 68 Rodzina prawidłowa.	68
69 Rodzina nadopiekuńcza.	70
Rodzina uwikłana.	71
II. Style wychowania w rodzinie.	72
1. Rodzina pochodzenia.	72
Styl demokratyczny.	72
Styl autokratyczny.	72
Styl liberalny kochający.	73
Styl liberalny niekochający.	73
2. Rodzina własna.	74
Styl demokratyczny.	74
Styl autokratyczny.	74
Styl liberalny kochający.	75
Styl liberalny niekochający.	76

I. Typologie rodzin w ujęciu systemowym

I. Systemowe ujęcie rodziny

Rodzina coraz częściej ujmowana jest jako system charakteryzujący się pewnym zespołem norm i zasad oraz środkami podtrzymującymi jego spójność. System ten ma określone cele, sposoby zaspokajania potrzeb poszczególnych członków rodziny i realizacji podstawowych zadań społecznych.

Traktowanie rodziny jako systemu, a więc pewnej całości, wywodzi się od ogólnej teorii systemów Ludwiga von Bertalanffy'ego (1978, 1984). Na gruncie problematyki dotyczącej rodziny teoria systemów została rozwinięta przez Salvatora Minuchina (1974) i Murraya Bowena (1971, 1978). Analizę systemowego ujęcia rodziny w polskiej literaturze psychologicznej podejmowali między innymi: B. De Barbaro (1994), M. Braun-Gałkowska (1992), P. Budzyna-Dawidowska (1994), Cz. Czabała (1988, 1990), L. Grzesiuk (1987, 1994), B. Józefik (1994), I. Kołbik (1994), I. Namysłowska (1992, 1993), K. Ostoja-Zawadzka (1994), A. Podhorecka (1992), R. Praszkiar (1992, 1994), B. Tryjarska (1987, 1991, 1994), M. Radochoński (1984, 1986, 1988).

- Koncepcję systemową, według G. Salema (cyt. za Braun-Gałkowska 1992, s. 14), charakteryzują przede wszystkim trzy pojęcia: całościowość, cyrkularność i ekwifinalizm.

Całościowość oznacza, że system rodzinny stanowi integralną strukturę, która nie jest prostą sumą elementów składowych. Jest to całość, która może być porównana z żywym organizmem (Minuchin 1974). Poznanie poszczególnych członków rodziny nie wystarcza do poznania całego systemu. Wymaga ono globalnego spojrzenia na funkcjonowanie całej rodziny, gdyż każdy system jest rezultatem interakcji pomiędzy jego elementami (Bradshaw 1994).

Wszystkie osoby w rodzinie współtworzą sieć wzajemnych relacji. W systemie rodzinnym każda osoba ma swoją własną indywidualność, a jednocześnie nosi w sobie ślady całego systemu (Bradshaw 1994). Pomiedzy jednostkami w systemie rodzinnym istnieją różnego rodzaju sprzężenia zwrotne. Zmiana w zakresie jednego elementu (np. odejście ojca) pociąga za sobą zmiany w całości funkcjonowania systemu rodzinnego.

Systemowe ujęcie rodziny przyjmuje przyczynowość cyrkularną, traktowaną jako proces kołowy, bez widocznego początku i końca. Członkowie rodziny oddziałują na siebie za pomocą sprzężeń zwrotnych, w których zachowania osób wzmacniają się wzajemnie. Trudno tu ustalić, czyje zachowanie było przyczyną, a czyje skutkiem. Następuje eskalacja działań w po-

staci samowzmacniających się cykli. Przykładem może tu być rodzina, w której ojciec nadużywa alkoholu, gdyż, jak twierdzi, jego żona jest stale rozdrażniona, żona zaś jest rozdrażniona jeszcze bardziej, gdy mąż przychodzi do domu pijany.

W ujęciu systemowym terapeuta zamiast poszukiwać przyczyn niepożądanego zachowania, stara się zrozumieć wzorce zachowań w rodzinie i wzajemne interakcje, z których zaburzone zachowanie czerpie swój sens i znaczenie (Namysłowska 1993). Przyjęcie przyczynowości cyrkularnej wymaga większego zwrócenia uwagi na to, co się dzieje "tu i teraz".

Przeszłość bowiem jest zawarta w procesach zachodzących wewnątrz systemu (Radochoński 1984, s. 32).

W systemach rodzinnych działa zasada ekwifinalności, a więc możliwości osiągnięcia podobnych rezultatów końcowych przy wychodzeniu z różnych stanów początkowych (np. w rodzinie o bardzo dobrym standardzie materialnym i w rodzinie bardzo ubogiej synowie ukończyli studia medyczne) oraz zasada ekwipotencjalności - doprowadzania podobnych startów początkowych do zupełnie różnych skutków (np. wśród rodzin żyjących bardzo skromnie, jedna z nich, dzięki zaradności i przedsiębiorczości, osiąga nieporównanie wyższy status społeczny niż pozostałe).

System rodzinny wykazuje właściwe sobie zdolności homeostatyczne, tzn. dążenie do określonego typu równowagi wewnętrznej. Jest ona konieczna w zapobieganiu dezintegracji rodziny. Dzięki zdolnościom samostabilizacji systemy rodzinne cechuje tendencja do przetrwania (Hoffman 1981).

Teorie systemowe przyjmują także pojęcie morfogenezy, która - będąc procesem przeciwnym do homeostazy - zapewnia rozwój i zmianę (Radochoński 1984). Rodzina może i powinna zmienić swoją strukturę, aby adekwatnie przystosować się do kolejnej fazy życia (Drożdżowicz 1994). Gregory Bateson (1972) wyróżnił dwa podstawowe rodzaje zmian: spowodowane przez zachowania komplementarne, będące tzw. ujemnymi sprzężeniami zwrotnymi oraz przez zachowania symetryczne, dodatnie. Dodatnie sprzężenia zwrotne umożliwiają przekształcenie systemu, a więc

siadów w życie rodziny), lub też nieprzepuszczalne, powodujące izolację rodziny. Granice te istnieją także wewnątrz systemu rodzinnego (np. rodzice - dzieci).

Systemy różnią się stopniem otwartości. Poziom otwartości zależy od rodzaju sił działających wewnątrz systemu oraz od współdziałania z siłami zewnętrznymi. W zdrowej rodzinie siły dośrodkowe (np. przywiązanie, miłość, spójność) równoważą siły odśrodkowe (np. chęć utrzymywania zewnętrznych relacji, podejmowania prac społecznych).

W skład systemu rodzinnego wchodzi podsystemy. Mogą je stanowić np. rodzice, dzieci, dziadkowie. Jak to trafnie ujmuje Bradshaw (1994, s. 42) każda z osób jest częściowo całością i całkowicie częścią. Podsystemy o elastycznych granicach, realizujące określone zadania, umożliwiające bliski kontakt członków rodziny, mają charakter przymierza. Podsystemy sztywne, nadmiernie łączące osoby w podsystemie, a skierowane przeciwko innym, przybierają postać koalicji (por. Radochoński 1984).

Prawidłowy system rodzinny cechuje otwartość i elastyczność, a także niepowtarzalność. Zdrowy system rodzinny stwarza możliwość rozwoju każdemu członkowi rodziny, zaspokaja potrzeby emocjonalne, zachowuje właściwą równowagę pomiędzy zależnością i autonomią (por. Bradshaw 1994).

Na ogół każda rodzina przechodzi podobne fazy rozwoju, chociaż poszczególne rodziny mogą tu stworzyć swój niepowtarzalny rytm (Ostoja-Zawadzka 1994).

2. Systemy rodzinne według Dawida Fielda

Jedną ze znanych typologii systemów rodzinnych jest typologia zaproponowana przez Dawida Fielda (1996). Obejmuje ona pięć systemów rodzinnych. Za podstawę swojego ujęcia Field przyjął rodzaj granicy pomiędzy podsystemami rodzice-dzieci. W rodzinie chaotycznej granica ta jest zbyt sztywna. Rodzinę chaotyczną cechuje brak więzi pomiędzy członkami rodziny, napięcia, brak poczucia bezpieczeństwa, stałe konflikty. W rodzinie władzy granica jest otwarta tylko w jednym kierunku tzn. przekazywania poleceń, nakazów i zakazów dzieciom przez rodziców. Rodzice przede wszystkim wymagają posłuszeństwa. Rodzinę prawidłową, kochającą się, o prawidłowych granicach pomiędzy podsystemami rodzice-dzieci D. Field określa mianem rodziny związków. Wyręczanie dziecka we wszystkim, nadmierna opieka nad dziećmi (granica zbyt elastyczna) - to cechy charakterystyczne dla rodziny nadopiekuńczej. Natomiast rodzinę uwikłaną, nadmiernie wiążącą, cechuje brak wyraźnej granicy. Relacje rodzic-dziecko są splątane, nieprawidłowe. Dziecko najczęściej jest wykorzystywane do zaspokojenia potrzeb rodzica.

RODZINA CHAOTYCZNA

Definicja:

rodzina jest pozbawiona więzi;
rodzina jest źle zorganizowana, rozdartą;
występują w niej ciągle konflikty, dręczenie innych swoimi problemami; dzieci są ignorowane lub wykorzystywane;
nie istnieją bliższe związki pomiędzy rodzicami i dziećmi.

Związek małżeński:

małżeństwo nie jest autentycznym związkiem, mało miłości lub jej brak; małżonkowie mogą sobie grozić wzajemnie rozwodem.

Styl rodzicielski:

w postępowaniu rodziców wobec dzieci brak jest konsekwencji; rodzice kierują się nastrojami;
dzieci pracują jak niewolnicy, są wykorzystywane, zdane tylko na własną zaradność;
rodzice są nieodpowiedzialni;
postawę rodziców cechuje znieważanie dzieci i wytykanie im błędów;
rodzice grożą dzieciom i używają wobec nich siły;
dyscyplinarne środki są surowe, niesprawiedliwe;
kara ma na celu ponizienie dziecka.

Dzieci:

czują się niekochane, zagrożone;
mogą stracić kontakt ze światem własnych uczuć;
czasem mają poczucie, że są bardzo złe, skoro rodzice ich nie kochają; czasem przeżywają chęć zemsty, gniew, gorycz.

Dynamika życia rodzinnego:

mówienie o dynamice życia rodzinnego jest wewnętrznie sprzeczne - te osoby żyją obok siebie, a nie wspólnie, razem.

Odejście dzieci z domu:

dzieci na ogół odchodzą z takiego domu zbyt wcześnie;
do domu rodzinnego wracają jedynie z poczucia obowiązku.

RODZINA WŁADZY

Definicja:

rodzina ma wyraźną strukturę;
rodzicom brak umiejętności lub zainteresowania budowaniem relacji; trwale skoncentrowanie się na wynikach psuje relacje w rodzinie; występuje skłonność do krytycyzmu, wynajdywania wad, co powoduje obcość;
rodzina przedkłada zasady ponad stosunki międzyludzkie; najważniejsze są obowiązki domowe i zadania (łatwiej się mówi o nich, niż o uczuciach);
dzieci znajdują się pod silną władzą rodziców;
dzieci wiedzą dokładnie, czego się od nich oczekuje, ale nie wiedzą, że są kochane.

Związek małżeński:

mąż i żona mają ściśle określone role, jeśli okazują sobie miłość, to poprzez wykonywanie obowiązków (dzieci nie widzą okazywania przez nich wzajemnych uczuć);
styl życia małżonków cechuje surowość;
rodzice nie spędzają wolnego czasu z sobą.

Styl rodzicielski:

dzieci mają poczucie, że życie składa się z nieskończonej listy obowiązków;
żądanie wypełnienia obowiązków nie jest wyjaśniane;
rodzina władzy stosuje swoisty dryl- dziecko dopiero po fakcie dowiaduje się, że postąpiło źle - rodzice nie dają wskazówek, oczekują, że dziecko samo będzie wiedziało, jak postąpić, a w razie złego wykonania zadania jest ono przez rodziców karcone;
rodzice mają mało cierpliwości, krytykują nie mając świadomości, że są przede wszystkim krytyczni;
rodzice nie zauważają postępów, przyjmując je za oczywiste;
nigdy zachowanie dobre nie jest dostatecznie zadowalające.

Dzieci:

wiedzą, co to znaczy praca;
traktują rodziców bardziej jak przełożonych stojących wyżej w hierarchii, niż jak troszczących się opiekunów;
trudno im przyjść do rodziców ze swoimi problemami;
czują, że rodzice nie są z nimi, lecz przeciwko nim - stąd wycofują się emocjonalnie.

Dynamika życia rodzinnego:

pójście rodziców na kompromis jest oznaką słabości, trudności są rozwiązywane "silną ręką";
wspólnie spędzany czas jest wykorzystywany na pouczanie dzieci, jest więc dla nich frustrujący.

Odejście dzieci z domu:

dzieci jak najszybciej starają się opuścić dom;
odwiedziny w domu są wyrazem poczucia obowiązku;
dorosłe dzieci buntują się przeciw radom udzielanym przez rodziców

RODZINA PRAWIDŁOWA

Definicja:

członkowie rodziny są powiązani, ale zachowują odrębność;
rodzice współpracują ze sobą, to oni mają władzę;
na rodzicach można polegać;
szanuje się prawa i uczucia innych;
członkowie rodziny są zachęceni do rozwoju, odkrywania swoich talentów i uzdolnień;
wszystkim zależy na rozwoju każdego członka rodziny.

Związek małżeński:

rodzice okazują sobie szacunek i zrozumienie;
każdy ze współmałżonków jest wystarczająco silny jako jednostka; małżonkowie dobrze sobie radzą w sytuacjach kryzysowych;
silny związek małżeński tworzy harmonijną całość, a dobre porozumiewanie się, właściwe zaspokajanie potrzeb, troska o siebie dają solidną podstawę wychowywania dzieci.

Styl rodzicielski:

rodzice dbają o utrzymanie stałej struktury rodziny;
rodzice ustalają zasady i oczekiwania;
autorytet rodziców jest utrzymywany i wspierany przez obydwójce małżonków;
rodzice zapewniają poczucie bezpieczeństwa, zaspokajają potrzeby miłości, akceptacji, kontaktu, więzi;
rodzice znają silne i słabe strony dziecka, pomagają mu w rozwoju; dzieci mają wystarczająco dużo swobody, aby być sobą, i dużo ciepła, aby czuć się kochanym;
dziecko, które przekracza wyznaczone normy i zasady, jest szybko dyscyplinowane, rodzice stosując określone środki dyscyplinujące nie obawiają się utraty miłości dzieci;
dzieci czują się słuchane i szanowane, rodzice zachęcają je do wyrażania swojego zdania w sprawach dotyczących całej rodziny, a szczególnie spraw dziecka, rezerwują sobie prawo weta, gdy decyzja dziecka jest niewłaściwa; rodzice zachęcają dzieci do kontaktów z innymi;
dzieci są wdrażane do samodzielności, odpowiedzialności.

Dzieci: mają poczucie bezpieczeństwa, rodzice zapewniają im spójne i stabilne środowisko;
nie muszą zajmować się problemami ludzi dorosłych;
są zasilane pewnością, jaką pokładają w nich ich rodzice.

Dynamika życia rodzinnego:

rodzice narzucają właściwy model komunikacji, wzajemnego odnoszenia się;
problemy są ujawniane i rozwiązywane;
prośby dzieci są dokładnie analizowane;
rodzice chronią dzieci przed wszystkim, co niszczyłoby świat wartości przyjęty przez rodzinę.

Odejście dzieci z domu:

opuszczenie domu nie jest dramatycznym wydarzeniem;
opuszczeniu domu towarzyszy radość i smutek;
dzieci odchodzące z domu. mają pewność siebie, poczucie własnej wartości, czują się przygotowane do życia;
dzieci z przyjemnością wracają do rodzinnego domu
rodzice starają się unikać nadmiaru rad.

RODZINA NADOPIEKUŃCZA

Definicja:

członkowie rodziny unikają niezgody, wolą spokojne środowisko; rodzice unikają rozmowy o trudnych problemach;
rodzina wspiera sobie radzi w kultywowaniu rodzinnych tradycji, we wzajemnej lojalności;
dzieci są często głównym czynnikiem determinującym plany rodziny; rodzice rzadko odwołują się do autorytetu;
dzieci posiadają wpływową pozycję i oczekują lub nawet domagają się stałej pomocy ze strony rodziców.

Związek małżeński:

małżonkowie poświęcają swoje „ja” innym;
uwaga rodziców skupia się przede wszystkim na dzieciach.

Styl rodzicielski:

rodzice zachowują się tak, jakby potrzebowali zgody na sprawowanie funkcji rodzicielskich;
rodzice pytają dzieci, czego sobie życzą, aby spełniać ich pragnienia; styl rodzicielski - to styl dawania;
najczęściej w tych rodzinach wspomina się, jak to cudownie było, gdy dzieci były małe;
dzieci dorastając mają wygórowane oczekiwania, ponieważ nigdy im nie odmawiano, nie stawiano wymagań;
rodzice częściej grożą karami, niż je egzekwują.

Dzieci :

mają władzę nad rodzicami;
w okresie dorastania łatwo ulegają presji rówieśników, a niespełnianie zachcianek staje się źródłem oskarżania rodziców o to, że się o nie „nie troszczą” ;
dorastając dziecko stawia żądania, nie chce, by mu narzucano wypełnianie obowiązków.

Dynamika życia rodzinnego:

komunikacja w rodzinie jest naznaczona wrażliwością i szacunkiem; częste są kompromisy, aby unikać trudnych sytuacji;
w okresach trudnych wszyscy okazują sobie pomoc i wsparcie.

Odejście dzieci z domu:

rodziny opiekuńcze opóźniają moment odejścia dzieci z domu;
dzieci pozornie tylko są niezależne;
dorosłe dzieci mogą wcale nie pragnąć opuszczenia domu;
opuszczając dom dorosłe dziecko może odczuwać wyrzuty sumienia, ponieważ porzuca troskliwych i kochających rodziców;
dziecko boi się, czy poradzi sobie bez ich pomocy;
do domu dzieci wracają chętnie i często (gdy nie odchodzą - odgrywają rolę małych dzieci - zdają się na obsługę mamy i taty);
często rodzice szkodzą małżeństwu swego dziecka - wymagając absolutnego priorytetu;
uczucia dziecka oscylują pomiędzy żalem do rodziców (za brak przygotowania do życia) i wdzięcznością za troskę, miłość i opiekę.

RODZINA UWIKŁANA

Definicja:

silne zorientowanie rodziców na siebie;
przesadna uwaga jest przywiązywana do wzajemnych relacji; obsesyjne związanie z dziećmi;
rodzice zrezygnowali z małżeństwa jako podstawy rodziny;
rodzice, dążąc do przesadnej bliskości, naruszają granice prywatności dziecka;
uniemożliwiają dziecku rozwój;
pielęgnyją uzależnienie;
rodzice myślą i działają za dziecko;
rodzice są bardzo oddani swoim dzieciom i bardzo zaborczy.

Związek małżeński:

małżeństwo najczęściej jest nieszczęśliwe - brak więzi owocuje nieprawidłowym związaniem się z dziećmi;
związanie z dziećmi tak naprawdę służy tylko zaspokojeniu potrzeb rodziców.

Styl rodzicielski:

poczucie zagrożenia, bądź obcości w relacjach małżeńskich wywołuje koncentrację na dzieciach;
występuje manipulacja dziećmi (stawianie ich w sytuacji bez wyjścia); w dzieciach wywoływane jest stałe poczucie winy („*gdybyś mnie kochał, to byś dla mnie zrobił to, czego oczekuję*”).

Dzieci:

starają się dostosować do oczekiwań rodziców, odgadywać ich pragnienia; nie są autentyczne;
mają trudności w sferze emocjonalnej.

Dynamika życia rodzinnego

dom i rodzina dominują w planach życiowych dzieci;
w rodzinie panuje niepokój, napięcia;
najczęściej nie ma otwartych konfliktów, ważniejszy jest konformizm niż szczerłość;
nie wyraża się prawdziwych uczuć.

Odejście dzieci z domu:

z takiego domu dzieci nie odchodzą, nawet jeśli fizycznie się wyprowadzają;
dzieci nie mają prawa prowadzić samodzielnego życia;
rodzice manipulują także dorosłymi już dziećmi;
odejście z domu jest traktowane jako nielojalność wobec rodziny.

3. Style wychowania w rodzinie

W każdym typie rodziny można także wyodrębnić określone style wychowania. Przez styl wychowania rozumie się dobór i zastosowanie zespołu środków wychowawczych (Ziemska 1973) lub też wypadkową sposobów i metod oddziaływania na dziecko w rodzinie (Kuczkowski 1991, s. 37). Najczęściej wymienia się trzy podstawowe style wychowania: demokratyczny, autokratyczny i liberalny. Każdy z nich może cechować się różnym natężeniem, co w zasadniczy sposób wpływa na określone zachowania dziecka. Styl liberalny może przybierać dwie skrajne formy. Inaczej będzie wyglądał styl liberalny rodziców kochających, inaczej odrzucających. Stąd zaproponowałam dwa style wychowania liberalnego - kochający i niekochający.

STYL DEMOKRATYCZNY

Styl demokratyczny cechuje:

- poszanowanie praw i uczuć każdego członka rodziny;
- wzajemne zaufanie, sympatia życzliwość;
- troska o rozwój wszystkich osób w rodzinie;
- wspólne planowanie działań i rozwiązywanie problemów;
- luźne sposoby kontroli;
- nienarzucanie zadań;
- niestosowanie surowej represji, raczej posługiwanie się perswazją i przedstawianiem argumentów.

STYL AUTOKRATYCZNY

W rodzinie wychowującej dzieci w *stylu autokratycznym*:

- dziecko zna swoje obowiązki, prawa, wie co to jest konsekwencja; rodzice sądzą, że okazywanie dzieciom uczuć psuje je;
- w rodzinie ważniejsze są dobrze wypełniane przez każdego obowiązki niż troska o zaspokajanie potrzeb i relacje międzyludzkie;
- sukcesy i postępy dziecka rodzice traktują jako rzecz oczywistą, uważając, że chwalenie i podkreślanie osiągnięć szkodzi w wychowaniu dziecka;
- rodzice wychwytyją i krytykują każdy błąd dziecka, nie stosują nagród, w wychowaniu najważniejszą rolę ogrywa kara;
- rodzice ściśle kontrolują relacje pozarodzinne swoich dzieci.

STYL LIBERALNY - KOCHAJĄCY INIEKOCHAJĄCY

Styl liberalny cechują następujące zachowania rodziców:

- pozostawienie dziecku całkowitej swobody;
- niehamowanie aktywności i spontanicznego rozwoju;
- interweniowanie tylko w wyjątkowych przypadkach;
- brak stawiania wymagań, odwoływania się do autorytetu;
- okazywanie zainteresowania sprawami dziecka tylko wtedy, gdy samo tego zażąda.

W liberalnym stylu kochającym rodzice otaczają dziecko czułością i miłością, są z dzieckiem związani, zostawiają mu swobodę działań i wybór postaw, uważając, że dziecko jak dorośnie samo dokona właściwych wyborów. Natomiast w stylu niekochającym rodzice okazują dziecku obojętność, chłód emocjonalny, nie interesują się jego życiem.

Każdy z wyróżnionych stylów wychowania pociąga za sobą określone skutki wychowawcze. Są one jednak zależne od natężenia zachowań należących do danego stylu (inne skutki będą w przypadku stylu autokratycznego łagodnego, inne zaś przy zdecydowanie nasilonym autokratyzmie), od wieku dziecka (łagodny styl autokratyczny w stosunku do małych dzieci będzie miał inne skutki niż w przypadku młodzieży dorastającej), a przede wszystkim od całej struktury środowiska rodzinnego.

4. Wprowadzenie do badania struktury środowiska rodzinnego i stylu wychowania w rodzinie

Prace badawcze nad stworzeniem metod do badania struktury systemów rodzinnych i stylów wychowania w rodzinie trwały kilka lat. Na pierwszym etapie ustalono zestaw twierdzeń charakteryzujących poszczególne struktury systemów rodzinnych oraz style wychowania. Opierając się na przeglądzie literatury dotyczącej psychologii małżeństwa i rodziny oraz na opisie typologii rodzin Dawida Fielda (1996) zaproponowałam po 20 twierdzeń charakteryzujących każdy z pięciu typów rodzin. (W teście są one wymieszane). Trafność każdego z twierdzeń została określona metodą sędziów kompetentnych - psychologów. 4 twierdzenia, które uzyskały niższą punktację zostały zmodyfikowane i poddane ponownej ocenie. Podobnej ocenie poddano trafność sformułowań dotyczących poszczególnych stylów wychowawczych.

W drugim etapie określono trafność konsesyjną metod. Badania przeprowadzono korzystając z pomocy 50 osób - psychologów i studentów IV i V roku psychologii. Osoby te, po zapoznaniu się z typologią Dawida Fielda, określały rodzaj systemu w dobrze znanej sobie rodzinie. Ogółem przebadano 100 rodzin. Oceny sędziów wskazały na potwierdzenie trafności twierdzeń, trafność konse

syjna między oceniającymi była wysoka (procent zgodności wynosił od 88 do 95 - średnio - 91,5%).

W badaniach systemów rodzinnych każda z badanych osób (matka, ojciec) może uzyskać od 0 do 60 punktów dla typu rodziny określonego za pomocą danej skali. Dominujące wyniki w danej skali pozwalają zakwalifikować rodzinę do określonego typu, przy czym wynik w przedziale 1-19 oznacza bardzo niskie natężenie cech danego typu; 20-39 - niskie; 40-46 - średnie; 47-54 - wysokie; 55-60 - bardzo wysokie. Różnica w wynikach matki i ojca mniejsza niż 10 oznacza dużą zgodność; 11-19 - średnią zgodność; 20 i więcej - dużą rozbieżność ich postaw.

Aby dana rodzina mogła być określona jako rodzina prawidłowa wyniki uzyskane w skali charakteryzującej rodzinę prawidłową muszą być wyższe od 40, jednocześnie zaś wyniki w skali określającej rodzinę chaotyczną, władzy i uwikłania muszą być niższe niż 40. Wyniki mieszczące się w tym samym przedziale (powyżej 40) w skali rodziny prawidłowej i nadopiekuńczej wskazują na rodzinę nadopiekuńczą. Natomiast wyniki niższe w skali rodziny nadopiekuńczej (wyższe jednak niż 40) w stosunku do rodziny prawidłowej (w tym przypadku wyższe niż 47) świadczą o tendencjach nadopiekuńczych w rodzinie prawidłowej.

Badania 100 rodzin przeprowadzono dwukrotnie, po upływie miesiąca. Wskaźnik rzetelności metod r (Pearsona) jest wysoki, wynosi 0,88.

Rozpoczęto badania normalizacyjne 800 osób w wieku 18-21 lat. Badania przeprowadzili studenci III i IV roku psychologii zaocznej. Badania te wykazały, że metody dobrze różnicują rodziny prawidłowe, władzy, chaotyczne i uwikłane; natomiast słabo różnicują rodziny prawidłowe i nadopiekuńcze. Do czasu zakończenia badań normalizacyjnych wykorzystywane są normy opracowane na podstawie wyników badań wstępnych 100 rodzin.

Po obliczeniu wyników można wykreślić profil pozwalający na graficzne przedstawienie struktury rodziny.

Bardzo wysokie	55 - 60					
Wysokie	47 - 54					
Średnie	41 - 46					
Niskie	21 - 40					
Bardzo niskie	0-20					
		Chaotyczna	Władzy	Prawidłowa	Nadopi e- kuńcza	Uwikłana

W badaniach stylu wychowawczego można uzyskać od 0 do 30 punktów w danym stylu, przy czym: 1-9 oznacza bardzo małe natężenie cech danego stylu, 10-19 - małe; 20-23 - średnie; 24-26 - wysokie; 27-30 - bardzo wysokie. Różnica w wynikach matki i ojca mniejsza niż 5 oznacza dużą zgodność; 6-9 średnią, > 10 - dużą rozbieżność.

Aby styl w danej rodzinie mógł być określony jako demokratyczny wyniki uzyskane w tej skali muszą być wyższe od 20, jednocześnie w skali stylu autokratycznego i liberalnego niekochającego muszą być niższe niż 20.

Po obliczeniu wyników można wykreślić profil pozwalający na graficzne przedstawienie stylów rodziny.

Bardzo	27 - 30				
wysokie					
Wysokie	24 26				
Średnie	21 23				
Niskie	11 20				
Bardzo	0-10				
niskie		Demokratyczny	Autokratyczny	Liberalny Kochający	Liberalny Niekochający